

2024-02-08

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: KFKS-2023-00411

**Motion – Stärk principen om armlängds avstånd (MP) –
Återremitterat ärende**
Inkom den 24 april 2023 av Desha Svenneborg (MP) med flera

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Kommunfullmäktige noterar att det utifrån redogörelsen i ärendet framgår att principen om en armlängds avstånd redan är förankrad inom samtliga verksamheter i kommunen. Motionen är med denna notering färdigbehandlad.

Sammanfattning av ärendet

I motionen föreslås att principen om armlängds avstånd på lämpligt sätt förankras i kommunen i syfte att stärka denna inom samtliga verksamheter. Etablerandet och hävdandet av principen om armlängds avstånd inom kulturpolitiken är ett uttryck för en idé om avhållsamhet när det gäller styrning. Armlängds avstånd är i detta avseende en allmänt hållen princip om att politiker och politiska församlingar ska avhålla sig från konstnärliga bedömningar och avstå från att organisera kulturpolitiken på ett sätt som riskerar att politiskt styra vad utövande konstnärer och kulturskapare väljer att innehållsligt ägna sig åt.

Motionen har beretts av kulturnämnden och val- och demokratinämnden. Juridik- och kanslistaben har därefter sammanställt nämndernas synpunkter samt gjort en sammanvägd bedömning utifrån kommunstyrelsens perspektiv. På kommunstyrelsens arbetsutskott den 21 november 2023 fattades det beslut om att återremittera ärendet för att komplettera med uppgifter om hur principen om en armlängds avstånd tillämpas i Nacka i det som inte gäller kulturnämndens ansvarsområde, till exempel när det gäller konst och kultur i den offentliga utemiljön.

Förslagen i motionen

Vid kommunfullmäktiges sammanträde 24 april 2023 lämnade Desha Svenneborg (MP) med flera in en motion. Av motionen anges inledningsvis att en armlängds avstånd är en grundläggande princip för kulturen i Sverige. Den berör vikten av kultur och

kulturskapande utan pekpinnar. Den innebär att även när kultur är offentligt finansierad eller, oavsett finansiär, utövas inom ramen för kommunens verksamhet, så ska det offentliga inte lägga sig i "hur:et", det vill säga hur något görs, ser ut eller gestaltas. Armlängds avstånd handlar om frihet för konst och kultur i det offentliga rummet, i den gestaltade livsmiljön, på våra bibliotek och i alla kommunala verksamheter, både i 2 (4) kommunal regi och vid upphandlingar, och är en grundläggande demokratisk princip. Särskilt viktigt blir detta på kommunal nivå, där det inte finns myndigheter på samma sätt som på statlig nivå, utan politiker ofta både fattar beslut om finansiering och verkställande av kultur. Precis som det finns styrdokument som på olika sätt styr hur kommunen gör och agerar vid avtal, upphandlingar och annan verksamhet, så borde det finnas skrivningar om hur armlängds avstånd tolkas och tillämpas. Mot bakgrund av ovanstående föreslås att:

- Principen om armlängds avstånd på lämpligt sätt förankras i kommunen i syfte att stärka denna inom samtliga verksamheter

Beredning av motionen

Kommunstyrelsen har remitterat motionen till kulturnämnden och val- och demokratinämnden som inkommit med ett förslag till beslut vilket redogörs för nedan. Juridik- och kanslistaben har utifrån nämndernas synpunkter gjort en samlad bedömning av förslagen i motionen utifrån kommunstyrelsens perspektiv.

Den 21 november 2023 beredde kommunstyrelsens arbetsutskott motionen. Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutade då att återremittera ärendet för att komplettera med uppgifter om hur principen om armlängds avstånd tillämpas i Nacka i det som inte gäller kulturnämndens ansvarsområde, till exempel när det gäller konst och kultur i den offentliga utemiljön. Med anledning av återremissen har juridik- och kanslistaben kompletterat ärendet vilket framgår under rubriken "Juridik- och kanslistabens utredning och bedömning".

Kulturnämndens synpunkter på motionen

Kulturnämnden har berett motionen på sitt sammanträde den 19 september 2023. Nämnden beslutade då att föreslå att kommunfullmäktige noterar kulturnämndens redovisning. Av tjänsteskrivelsen i ärendet framgår bland annat en redgörelse för principen om armlängds avstånd samt kulturnämndens ansvar. Det görs även en redogörelse av programmet för konst och kultur i det offentliga rummet. Av kultur- och fritidsenhetens samlade bedömning framgår att det i dagsläget inte finns behov av att ta fram särskilda skrivningar, gällande hur principen om armlängds avstånd ska tolkas och tillämpas. Däremot är det viktigt att politiker och tjänstepersoner i praktiken följer aktuella styrprinciper och styrdokument som gäller för respektive verksamhet. Då kan konstnärlig frihet säkerställas och detaljstyrning av konst- och kulturverksamhetens innehåll undvikas.

Val- och demokratinämndens synpunkter på motionen

Val- och demokratinämnden har berett motionen på sitt sammanträde den 4 september 2023. Nämnden beslutade då att lämna motionen vidare till kommunfullmäktige utan eget ställningstagande. Av val- och demokratinämndens beslutsunderlag framgår att valoch demokratinämnden i första hand har ansvar för att vara lokal valmyndighet och i det ligger att administrera och genomföra allmänna val. Det arbetet är starkt reglerat i, framför allt, vallagen. Utöver detta har nämnden i sitt reglemente följande tillägg: ”Val- och demokratinämnden bevakar demokratifrågor i kommunen och arbetar för att utveckla och fördjupa den demokratiska processen gentemot Nackaborna.” Alla kommunens nämnder har ett eget ansvar för den demokratiska processen inom sitt ansvarsområde. Eftersom motionen ”Stärk principen om armlängds avstånd” tar sitt avstamp i principen om armlängds avstånd för kulturen i Sverige så anser valkansliet att huvudansvaret för den demokratiska frågan som avses i motionen ligger hos kulturnämnden och kommunfullmäktige.

Juridik- och kanslistabens utredning och bedömning

Principen om armlängds avstånd

Etablerandet och hävdandet av principen om armlängds avstånd inom kulturpolitiken är ett uttryck för en idé om avhållsamhet när det gäller styrning. Armlängds avstånd är i detta avseende en allmänt hållen princip om att politiker och politiska församlingar ska avhålla sig från konstnärliga bedömningar och avstå från att organisera kulturpolitiken på ett sätt som riskerar att politiskt styra vad utövande konstnärer och kulturskapare väljer att innehållsligt ägna sig åt. Bakgrunden till principen om armlängds avstånd är de historiska erfarenheter som gjorts av kulturpolitikens ideologisering och användning som politiskt maktmedel i exempelvis Tyskland under nazismen och i de forna öststaterna under kommunismen. Begreppet myntades i Storbritannien efter andra världskriget.” Syftet med principen är att skapa förutsättningar för konstnärlig frihet.

Principen om en armlängds avstånd i Nacka kommun

Av kulturnämndens beslutsunderlag i beredningen av motionen framgår att det av kulturnämndens reglemente anges att nämnden ansvarar för barn- och ungdomskulturverksamhet samt övrig kulturverksamhet. Det innefattar bland annat ansvar för folkbibliotek, konstsamling för utlåning, museer, lokallistoriskt arkiv, kulturhus, konsthallar och kulturskoleverksamhet. Nämnden ansvarar även för kulturstöd och stipendier till kulturaktörer och ungdomar. Kulturnämnden har ansvar för finansiering, målformulering, effektivitet och uppföljning av verksamheten. Det förutsätter att nämnden fattar beslut om övergripande styrdokument, regelverk och avtal gällande respektive verksamhetsområde. Aktuella styrdokument och driftsavtal utgår från kommunens styrprinciper, vilket bland annat innefattar delegerat ansvar och befogenheter i så hög grad som möjligt. I linje med denna styrprincip fattar inte nämnden några beslut om konstnärligt innehåll gällande konst- och programutbud,

kulturproduktioner, utställningar, inköp av enskilda konstverk, litteratur eller övriga medier.

2018 fattade kommunfullmäktige beslut om ”Program för konst och kultur i det offentliga rummet”. Programmet syftar bland annat till att tydliggöra kommunens ambition vad gäller arbetet med konst, kultur och konstnärlig kompetens i det offentliga rummet, när Nacka växer och utvecklas. Programmet gäller för all verksamhet som omfattar konst och användning av konstnärliga uttryck i det offentliga rummet, och tillgängligheten till den öppna konsten. Programmet reviderades av kommunfullmäktige den 24 april 2023 (KFKS 2020-01049) i en del som avsåg just att förtydliga principen om en armlängds avstånd. Programmet kompletterades med formuleringen; ”Politiken ska skapa förutsättningar för skapandet men inte styra innehållet. Konstnärlig frihet ska värnas.”

Utifrån beslutet från kommunstyrelsens arbetsutskott om att återremittera ärendet för komplettering med uppgifter om hur principen om armlängds avstånd tillämpas i Nacka i det som inte gäller kulturnämndens ansvarsområde) kan följande noteras.

Förtydligande generellt arbetssätt

I de olika styrdokument som finns inom stadsutvecklingsprocessen såsom start-pm, mallar för exploateringsavtal m.m. finns skrivningar om Nackas arbetssätt ”Konsten att skapa stad” som säkerställer att insatser inom ramen för ”Konsten att skapa stad” kommer med i processen i såväl kommunens egna som privata aktörers utvecklingsprojekt. Berörda tjänstepersoner från olika enheter samlas internt, och i aktuella fall samlas vi även med representanter från det privata företaget, och diskuterar lämpliga insatser kopplat till ”Konsten att skapa stad”. Det kan vara korta eller långa tillfälliga insatser under byggtiden, eller permanenta insatser som blir kvar när allt är klart.

Dessa pictogram togs fram i samband med programmet ”Konsten att skapa stad”.

Strategier

Alla insatser och hela arbetssättet vilar på fyra strategier:

- Ansvarsfullt och hållbart
- Mod, kreativitet och innovation
- Tillsammans i samspel
- Välkomnande under tiden

Syfte med en insats

Det kan finnas flertalet anledningar och syften bakom en insats/aktivitet i Konsten att skapa stads anda:

- Skapa en attraktiv och innovativ stad
- Sätta ljus på eller uppmärksamma en plats eller händelse
- Utveckla en identitet för en plats, stråk eller område
- Erbjud oaser mitt i byggandet
- Aktivera en ”död” byggnad eller plats
- Skapa kvalitativa offentliga rum där människor trivs och mår bra
- Skapa ökad hastighet och kostnadseffektivitet

Förtroendevalda medverkar aldrig i vare sig interna eller externa möten angående olika insatser inom ramen för ”Konsten att skapa stad”.

Platser, process och budget

Vid framskrivning av olika ärenden inom ”Konsten att skapa stad” söks medel för konstnärlig gestaltning, och lämpliga platser för olika insatser beskrivs. Den konstnärliga processen är inte spikrak och det går inte heller att förutspå eller bestämma vad det ska vara innan. Vad den konstnärliga gestaltningen ska bli är det ingen som vet, eller kan veta, i förväg.

Den konstnärliga processen liknar en forskningsprocess, där det inte går att se resultatet i början av processen, och det är konstnärens kompetens att navigera i denna osäkerhet. Konstnärlig frihet ges till konstnären att finna en väg fram där tjänstepersoner och övriga ger utrymme och låter konstnären göra sitt jobb. Stöd finns vid uttalat behov. Att vara yrkesverksam konstnär är ett professionellt yrke, som kräver frihet som en förutsättning för ett bra resultat. Beslutsunderlagen anger därför inte heller vad det ska bli utan skapar endast ramverk avseende platser och budget.

Tjänstepersoner tar fram underlag för politiska beslut, där beslut om medel tas i kommunstyrelsen, så på så sätt medverkar förtroendevalda i processen om platser och budget, men inte alls i processen av gestaltning.

Nacka KreatörsPool

Nacka KreatörsPool är ett dynamiskt inköpssystem (DIS) som fungerar som en kompetensbank och riktar sig till professionella aktörer som är intresserade av uppdrag inom ramen för Konsten att skapa stad i Nacka kommun. KreatörsPoolen är indelad i två kompetensområden:

- Kreatörer & Konstnärer
- Operativa projektledare & Konstkonsulter

Alla yrkesverksamma konstnärer och kreatörer kan ansöka om att vara med i KreatörsPoolen. Det är kostnadsfritt och ger tillgång och information om alla konstnärliga och kreativa uppdrag som kommunen genomför. När kommunen kommit fram till att konstnärlig gestaltning ska göras i samband med egna utvecklingsprojekt, handlas konstnär och ibland konstkonsult upp från KreatörsPoolen.

Enstegsförfarande eller tvåstegsförfarande

Vid uppdrag så finns två olika förfaranden för att komma fram till vem eller vilka som får uppdraget. Vid enstegsförfarande skickas en uppdragsförfrågan ut i poolen och en leverantör för uppdraget väljs bland de intresserade utifrån referensuppdrag. Exemplet nedan (muralmålning) var ett enstegsförfarande. Det kan förekomma i vissa fall där tid eller andra faktorer påverkar processen. Vid tvåstegsförfarande väljs ett antal leverantörer ut som mot ersättning skissar förslag, en jury väljer en leverantör som slutligen får uppdraget. Tvåstegsförfarande är det mest förekommande förfarandet. En "jury" behöver inte vara vad vi traditionellt tänker på, dvs professionella inom konstområdet. Det kan vara medborgare/boende i aktuellt område också. Inom "Konsten att skapa stad" är medskapande viktigt.

Konstnären har stöd av en upphandlad konstkonsult och/eller interna tjänstepersoner. Inga förtroendevalda är involverade i denna process. I juryarbetet, vid urval av konstnär/konstnärer för ett specifikt uppdrag, medverkar aldrig förtroendevalda.

Exempel Orminge

I skrivande stund pågår en process för konstnärlig gestaltning i samband med ombyggnation av en bro i Orminge. Medel om cirka 1 miljon kronor är avsatt för konstnärlig gestaltning. I det beloppet ska alla moment och material som beskrivits i konstnärens genomförandebeskrivning ingå. I projektet finns inget utrymme för att överskrida budgeten. Slutresultatet ska vara en färdigmonterad, godkänd konstnärlig gestaltning. Utbetalning av ersättningen görs löpande enligt en överenskommen betalningsplan.

I detta fall har projektledare på enheten för offentlig utemiljö med stöd av stadskreatören och ansvarig för Nacka KreatörsPool på inköpsenheten tagit fram underlag för upphandling av en konstnär eller konstnärsgrupp som kan utföra gestaltningen. Processen är i detta fall en tvåstegsprocess där fyra konstnärer i ett första steg fått i uppdrag att ta fram en prototyp. En av de fyra är ett s.k. ”Wild Card”, en oetablerad konstnär/kreatör som saknar referenser, och är en del i Nackas arbete att skapa uppdragsmöjligheter för t ex nyutexaminerade konstnärer så de kan ta plats på arbetsmarknaden.

Innan arbetet med prototypen påbörjas ska konstnären göra minst ett platsbesök för att undersöka miljön runt snedkabelbron grundligt. Konstnären förväntas bilda sig en uppfattning om lokalbefolkningens åsikter och utforma den konstnärliga gestaltningen så att den upplevs tilltalande av många. Detta görs genom besök på plats med avsikt att prata med boende och besökare samt intervjua människor som använder platsen och lyssna in deras perspektiv. Innehållet i intervjuerna ska på något sätt inkluderas i gestaltningen av fundamenten.

Konstnären ska skissa på och ta fram en prototyp i valfritt material i en skala som tillåter att den får plats att monteras i en monter som är 50x70 cm och 40 cm hög. Färdig produkt ska uppfylla kraven som beskrivs under rubriken ”konstnärlig gestaltning” nedan och kunna produceras inom given budget. Konstnären ska tillsammans med prototypen lämna in en genomförandebeskrivning av hur uppdraget är tänkt att genomföras. Budget och tidplan ska också beskrivas. Kommunen ser gärna att konstnären begränsar sig till totalt en A4-sida med text.

Den framtida skötseln av den konstnärliga gestaltningen är en viktig aspekt och ska inte vara allt för omfattande. En skötselanvisning ska därför lämnas in tillsammans med prototypen.

Konstnären ska själv ha tillgång till nödvändig professionell utrustning samt till lokal för tillverkning av den konstnärliga gestaltningen. Kommunen tillhandahåller inte detta.

Krav på konstnärlig gestaltning

- Ska anknyta till platsens historia och karaktär
- Ska anpassas till snedkabelbrons särskilda arkitektur
- Ska utföras med hållbara material
- Ska utföras på ett sätt som gör fundamenten ej klättringsbara
- Ska tåla offentlig miljö: vara tålig över tid, fungera i alla väder och kräva ett minimum av drift- och underhållsåtgärder
- Får inte göra någon åverkan på backstagsfundamenten eller övriga konstruktioner på bron. Den kan exempelvis spännas fast runt om backstagsfundamenten. Infästningar

kan utföras men antalet hål begränsas och armering får inte skadas. Infästningar ska samordnas med konstruktören för broentreprenaden.

- Vikten kommer att vara begränsad och måste samordnas med konstruktören för broentreprenaden. Exakta förutsättningar vad gäller till exempel infästningar och laster kan delges först i projekteringskedet
- Om backstagsfundamenten kläs in måste det vara möjligt att öppna/montera ned den konstnärliga gestaltningen för att möjliggöra för inspektion av backstagsfundamenten

Utvärdering av prototyper

För att prototypen ska utvärderas ska följande dokument vara inlämnade och godkända.

- Genomförandebeskrivning – en beskrivning av processen för framtagande av den konstnärliga gestaltningen
- Tidplan – alla ingående moment i processen ska planeras in
- Budget – specificera en budget där arvode, arbetstid(timmar) och kostnader för material till den konstnärliga gestaltningen framgår.
- Skötselanvisning – beskriv material, löpande skötsel och underhållsåtgärder

Prototyperna kommer att ställas ut i Orminge under 14 dagar. Under den tiden kan allmänheten rösta på sin favorit. Röstningen kommer endast ske på plats analogt i Orminge. Detta för att säkerställa att de flesta rösterna kommer från Ormingebor. Boende och besökare kommer kunna hämta en ”röstsedel” i receptionen på aktuell plats för utställning. För att minska risken att en person röstar fler gånger kommer den som lägger en röst behöva skriva upp sitt namn/mailadress på en analog lista.

Alla deltagare i den utvärderingsgrupp som valt ut de tre konstnärer som får producera prototyper kommer att rösta på sin favorit. Utvärderingsgruppen består totalt av 9 medlemmar, varav en är representant från Orminge genom Boo Konstförening. Varje medlem kommer rangordna de fyra förslagen och poäng sätts utifrån rangordningen. Medborgarnas röster räknas som 2 jurymedlemmar.

Den prototyp som har fått flest röster totalt är den konstnärliga gestaltning som kommer att genomföras. Förtroendevalda kan självklart precis som alla andra ta sig till Orminge och lägga en röst. Inga förtroendevalda medverkar i övrigt i processen.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget till beslut medför inga ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenser för barn

Förslaget till beslut medför inga konsekvenser för barn.

Handlingar i ärendet

Tjänsteskrivelse den 12 januari 2024

Bilaga 1 Motionen

Bilaga 2 Protokollsutdrag från kulturnämnden

Bilaga 3 Protokollsutdrag från val- och demokratinämnden

Bilaga 4 Protokollsutdrag från kommunstyrelsens arbetsutskott

Christopher Arontaus
Kanslichef
Juridik- och kanslistaben

Anneli Sagnérius
Kommunjurist
Juridik och kanslistaben